

ԹԹՈՒՈՒՏ ԹԷ ԹԹՈՒ

Երկրի օր առաջ հասաւ Հանրագիտակ պօլսահայ ուսումնականն և իւր տեսակէտով միակ օգտաշատ թերթը, որ իւր մի փոքրիկ գիտական ծանօթութեամբ մեզ առիթ կու տայ նորէն մէջ տեղ հանել ուսումնական բառի մը՝ քրոսի անճիշդ գործածութեան խնդիրը։ Յարգելի Ղ. Բոլաշտ գուցէ մեզմէ ալ աւելի վրէժնդիր է ուսումնական բառերու անճիշդ և սխալ գործածութիւններու վերջ տալու մասին։ Իւր թերթին (9 յուն. 1899) մէջ ազնուութեամբ կը սրբազրէ քրոսն քրոսոսին, զոր շատ անգամ գործածած է իւր ուսումնական թերթին մէջ. կը գրէ, «վեր. Հ. Մ. Քալուսին՝ acide բառին իբր հայերէն հոմանիշ կը գործածէ «քրոսոս» բառը, քրոս հասարակ անունէն որոշելու համար, ինչ որ յարմար դատելով, մենք եւս կը հետեւինք այս մասին իրեն»։ Յարգ. Բոլաշտի իրաւացի հետեւին անշուշտ անօրինակելի չի մնար։ Իրաւացի և ճիշդ սրբագրութեան ընդգիմագրելն պարտաւելի է, իսկ ընդհակառակն ընդունիլ և հետեւին, փեցազնական և ծափահարելի վսեմութիւն մը։ Մենք եւս պիտի չամաչենք խոնարհելու և ընդունելու փոխանակ քրոսոսին, քրոս բառն՝ իմէ ընդգիմագրողը՝ զօրեղ փաստեր ունենան համեցելու թէ պէտք է քրոս գործածել քան թէ քրոսոս։ Մեր պաշտպանած բառի մասին ռեփինք իբր ամենագօրաւոր փաստ մը՝ հայ լեզուական բառերու մեծ հեղինակին Հ. Քալուսինի հետեւեալ վարդապետութիւնը. «Թրոսոս. — Ուտ վերջաւորութիւնն տայ ի մեզ զիմաստ առաւելութեան, որպէս տիգմ, տղմոս, ծարաւ, ծարաւոս։ Խաղաղ, խաղաղոս»։ Ուստի և զբառն acide որ ամանցի ի յն. բառէն ճշմ. սոս, քրոս, լաւ վարկայ

կաշել քրոսոս, իբր քրոսոսքեամբ լի։ Ուտ վերջաւորութիւնն եղեալ ի վերայ գոյական բառից, առնէ զնոսա ածականս, որպէս տեսաք վերագոյն. բայց երբեմն առնէ և գոյական, որպէս ի բառն պարզոս, քառոս, յորում յաւելեալ լինիցի մասնիկը ի վերայ ածական անունն, որպէս են պարզ, քառ. այսպէս ալ քրոս ածականին վրայ ուտ մասնիկն աւելցընելով կը կազմուի քրոսոս գոյականը։ Հմտ. Տարբարանութիւն Հ. Մ. Քալ, հաս. Ա. էջ 61. Ներուի և մեզ, մեր կողմէն ուրիշ մի փաստ մէջ տեղ բերելու, զոր թէևս մի քանի անգամ յիշելու առիթն չենք փախուցած. այսինքն՝ առ այժմ քրոս բառն երեք իմաստով կը գործածուի, նախ իբրեւ գոյական քրոս ընդունական acide բառ, երկրորդ իբրեւ ածական քրոս (տն. էջի), զոր օրինակ կ'ըսենք այս ինչ պտուղը քրոս է, թթու սալոր, թթու նարինջ, և այլն. երրորդ իբրեւ գոյական քրոս (տն. թուրք), քաջախի մէջ հինցած կամ քացախով ծծուած հեղեղ կանաչեղն մը, որ տնտեսութեան մէջ կը գործածուի. ուստի այս երեք տարբեր նիւթերը մի հակաճանաչելով քրոս բառով իրարու հետ չշփոթելու համար, անշուշտ ներքին է ըսել թէ ըստ վ. Հ. Քալուսինի տրամաբանական փաստին, յիշեալ առաջին գոյականը լաւագոյն է քրոսոս բառով որոշել, իսկ երկրորդ քրոս գոյականին (տն. թուրք), քրոսնի [ինչպէս քաղցրաւենի] սեփականել, որով ածականն քրոս կը մնայ միշտ քրոս նշանակութեամբ։ — Ազգային թերթերու, մատենագրաց և թատերաներու հեղինակաց մեծամասնութիւնը, տակաւին ըստ մեր նախկին Ռազմավեպի վարդապետութեան, քրոս բառն անճշգրտութեամբ կը գործածեն. փափաքելի էր, ի սէր գիտական բառերու ճշգրտութեան և սրբագրութեան, կարեւորութիւն տալ այս հակաճանաչել բառին, և վերջնականապէս որոշել ընդունելու կամ զմին կամ զմիւսն։

Հ. Ս. Ն.

* Աւելորդ չենք համարել յիշելու՝ որ ռառ գործածութիւնը իբր առաւելական իմաստ ոչ միայն նախնեաց զբոլթեան մէջ կը յիշուի, այլ

նաեւ ի գաւառաբարբառս, զոր օրինակ Տրապիզոնի հայ գիւղացիք կը կոչեն՝ կաղնոս, ուր կաղնիի առատութիւն կամ անտառ մը կայ։